



Vägledning för svenska naturtyper  
i habitatdirektivets bilaga 1  
NV-04493-11  
Beslutad: November 2011

# Svämängar

Nordliga, boreala alluviala ängar

Northern boreal alluvial meadows

EU-kod: 6450

Länk: Gemensam text (namn och koder)

[http://www.naturvardsverket.se/upload/04\\_arbete\\_med\\_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#2](http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#2)

BESÖK: STOCKHOLM - VALHALLAVÄGEN 195  
ÖSTERSUND – FORSKARENS VÄG 5, HUS UB  
KIRUNA – KASERNGATAN 14  
POST: 106 48 STOCKHOLM  
TEL: 08-698 10 00  
FAX: 08-698 14 80  
E-POST: REGISTRATOR@NATURVARDSVERKET.SE  
INTERNET: WWW.NATURVARDSVERKET.SE

## Beskrivning av naturtypen

Länk: Gemensam text (beskrivning av naturtypen)

[http://www.naturvardsverket.se/upload/04\\_arbete\\_med\\_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf](http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf)  
#2

### Utdrag ur EU:s tolkningsmanual

Along large rivers with placid river sections which are frozen every winter, the type is affected by flooding in spring. The traditional management as hay meadows has usually ceased. Type includes areas that are not yet severely overgrown with trees and bushes.

Includes several vegetation types which vary according to the moisture (flooding) gradient: Equisetum fluviatile-alluvial meadows, Carex acuta or C. aquatilis-alluvial meadows, Calamagrostis-alluvial meadows, Phalaris-alluvial meadows, Deschampsia caespitosa-alluvial meadows, tall-herb alluvial meadows, dry alluvial meadows.

### Svensk tolkning av definitionen

Gräsmarker längs med större vattendrag norr om den naturliga Norrlandsgränsen som översvämmas under vår och sommar. Naturtypen har använts eller används fortfarande som slåtterängar (s.k. raningar). Krontäckning av träd och buskar, som inte är av igenväxningskaraktär, är 0-30 %. Naturtypen omfattar sådana marker som ännu hålls öppna genom hävd och/eller naturliga störningar.

### *Kommentarer*

Svämängar (6450) förekommer från Dalälven och norrut längs större vattendrag som årligen fryser och har en utpräglad vårflod. Naturtypen har använts eller används fortfarande som slåtterängar och beroende på trakt och lokala traditioner har den traditionellt haft olika namn, till exempel raningar, älvängar eller våtängar. Karakteristiskt för naturtypen är årligen återkommande översvämningar i samband med vårfloden varvid näringsrikt sediment avsätts. Denna gödnings effekt möjliggör årlig slåtter, något som var viktigt i det gamla jordbrukssamhället där brist på vinterfoder till djuren ofta var ett problem. Det traditionella bruket av svämängar har till stor del upphört och majoriteten av ängarna håller numera på att växa igen. Naturtypen har ofta en relativt trivial flora som domineras av högvuxna gräs och starrarter och örter såsom kabbeleka och kråklöver. Svämängar är viktiga för vadarfåglar som till exempel enkelbeckasin, storspov och grönbena. Även groddjur och många insekter, till exempel trollsländor, gynnas av naturtypen.

Mark som på grund av igenväxning, felaktig skötsel eller annan påverkan i stort sett saknar karakteristiska arter och inte går att restaurera inom en rimlig tid bör i

normalfallet inte räknas som naturtyp. Detta gäller även mark som är så starkt gödningspåverkad att kvävegynnade växter helt dominerar fältskiktet.

### Gränsdragning mot andra naturtyper

- Svämängar domineras (> 50 %) normalt av gräs, halvgräs och örter, vilket skiljer naturtypen från alpina rishedar (4060) och alpina videbuskmarker (4080) som domineras av ris respektive buskar.
- Vegetationen i svämängar domineras oftast av gräs och starr med ett förhållandevis litet inslag av örter vilket skiljer denna naturtyp från högrörsängar (6430) som normalt domineras av högväxta örter.
- Vid krontäckning av träd och buskar (som inte är av igenväxningskaraktär) på över 30 % se trädklädd betesmark (9070) eller skogshabitat. Om naturtypen inte är i gynnsamt tillstånd och på restaureringsmark kan täckningsgraden av träd och buskar vara högre än 30 %. I dessa fall utgörs dock en del av träd- och buskskiktet av igenväxningsvegetation som bör röjas undan. Om starka naturvårdsmässiga skäl finns kan naturtypen undantagsvis även vid gynnsamt tillstånd tillåtas ha en högre täckningsgrad av träd och buskar än 30 %.
- Om området i övrigt liknar svämängar men ligger söder om Dalälven se fuktängar (6410).

### Viktiga strukturer och funktioner

- Naturlig vattenregim med årligen återkommande översvämningar.
- Tillräcklig markfuktighet.
- Tydligt hävdpräglad markvegetation.
- Öppen miljö som i normalfallet inte har mer än 30 % täckningsgrad av träd och buskar.
- Naturlig hydrologi.
- Naturlig näringsstatus (ej gödningspåverkat annat än från betande djur).
- En för naturtypen naturlig artsammansättning.

Betydelsen av olika strukturer och funktioner kan variera mellan olika objekt och vid bevarandearbetet måste det enskilda objektets förutsättningar beaktas. Det kan även finnas ytterligare strukturer och funktioner förutom de ovan nämnda som har betydelse i enskilda fall.

### Typiska och karakteristiska arter

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	K-art	T-art	Grupp	Region
<b>Kärlväxter</b>					
Bartsia alpina	svarthö		T-art		A, B
Calamagrostis canescens	grenrör	K-art			

<i>Calamagrostis purpurea</i>	brunnrör	K-art		
<i>Carex acuta</i>	vasstarr	K-art		
<i>Carex aquatilis</i>	norrlandsstarr	K-art		
<i>Carex canescens</i>	gråstarr	K-art		
<i>Carex heleonastes</i>	myrstarr		T-art	A, B
<i>Carex pallescens</i>	blekstarr		T-art	A, B
<i>Deschampsia cespitosa</i>	tuvtåtel	K-art		
<i>Elymus mutabilis</i>	lappelm	K-art		
<i>Equisetum fluviatile</i>	sjöfråken	K-art	T-art	A, B
<i>Festuca ovina</i>	fårsvingel	K-art		
<i>Galium boreale</i>	vitmåra	K-art		
<i>Galium uliginosum</i>	sumpmåra		T-art	A, B
<i>Molinia caerulea</i>	blåtåtel	K-art		
<i>Nardus stricta</i>	stagg	K-art		
<i>Parnassia palustris</i>	slätterblomma		T-art	A, B
<i>Phalaris arundinacea</i>	rörflen	K-art		
<i>Pedicularis palustris</i>	kärrespira		T-art	A, B
<i>Pinguicula vulgaris</i>	tätört		T-art	A, B
<i>Salix triandra</i>	mandelpil	K-art		
<i>Solidago virgaurea</i>	gullris	K-art		
<i>Succisa pratensis</i>	ängsvädd		T-art	A, B
<i>Thalictrum simplex</i> ssp. boreale	nordruta	K-art		
<i>Trollius europaeus</i>	smörbollar	K-art		
<i>Veronica longifolia</i>	strandveronika	K-art		
<i>Viola palustris</i>	kärriol		T-art	A, B

### Klassificering enligt andra klassificeringssystem

Klassificeringssystem	Naturtypens motsvarighet
VIN:	5.2.3.6.a Nordlig variant av 5.2.3.6 Högstarrängs-typ
EUNIS:	E3.47 Northern boreal alluvial meadows

## Utbredning och förekomst

Länk: Gemensam text (utbredning och förekomst)

[http://www.naturvardsverket.se/upload/04\\_arbete\\_med\\_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf](http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf)  
#5

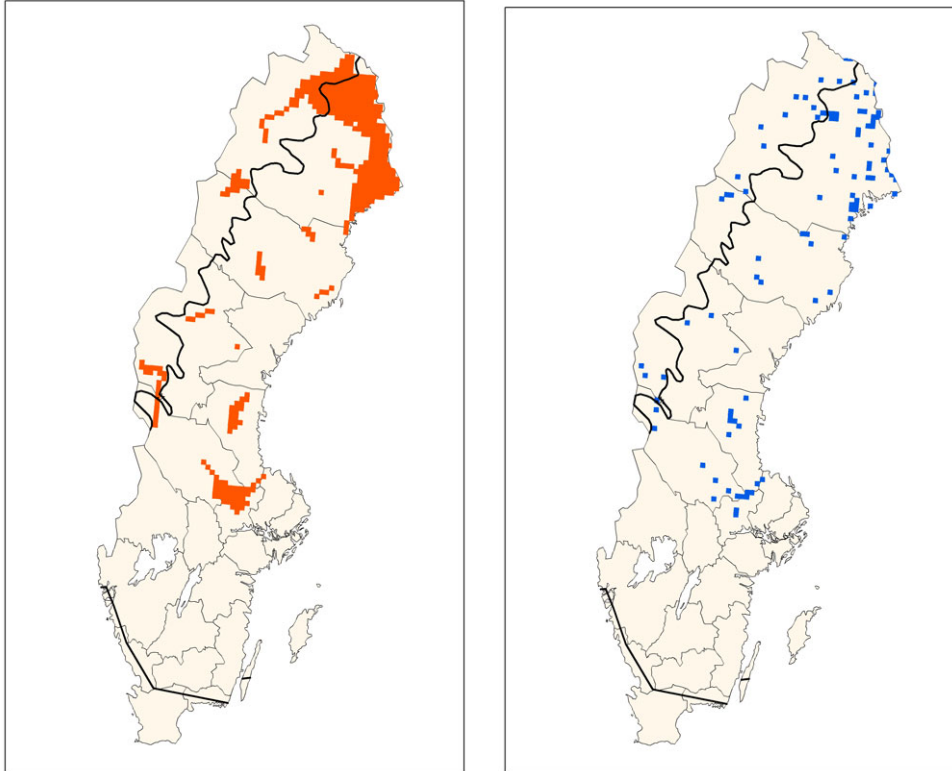
### Rapporterad nationell bevarandestatus år 2007

Rapporterat 2007	Reg. A	Reg. B	Reg. K	Totalt
<b>Natura 2000-områden</b>				
Utpekade för naturtypen (st)	10	44		50
<b>Utbredning</b>				
Aktuellt värde (km <sup>2</sup> )	10 400	32 500		42 900
Referensvärde (km <sup>2</sup> )	25 000	140 000		165 000
Bedömning aktuell status	Dålig	Dålig		
Bedömning trend	Stabil	Stabil		
<b>Förekomstareal</b>				
Aktuellt värde (km <sup>2</sup> )	27	61		88
Referensvärde (km <sup>2</sup> )	65	250		315
Bedömning aktuell status	Dålig	Dålig		
Bedömning trend	Försämring	Försämring		
<b>Kvalitet</b>				
Bedömning aktuell status	Dålig	Dålig		
Bedömning trend	Försämring	Försämring		
<b>Framtidsutsikt</b>				
Bedömning aktuell status	Dålig	Dålig		
Bedömning trend	Försämring	Försämring		
<b>Samlad bedömning</b>				
Bedömning aktuell status	Dålig	Dålig		
Bedömning trend	Försämring	Försämring		

#### *Kommentarer till rapporterade uppgifter*

Skäl till att naturtypen inte bedöms ha gynnsam bevarandestatus är på grund av upphörd eller bristande hävd, igenväxning, vattenreglering, för små och fragmenterade arealer, bristande landskapsmosaik orsakat av rationellt jord- och skogsbruk och en negativ utveckling för många arter som finns i naturtypen. Naturtypen har tidigare förekommer i många områden där den inte rapporterats på senare år. Kunskapen om naturtypens utbredning och förekomst är dålig eftersom en stor andel av svämängarna är övergivna och därför inte kommit med vid inventeringar av ängs- och betesmarker. Utbredningsområdenas bristande areal kan eventuellt delvis vara orsakade av denna kunskapsbrist. Förekomstarealen har minskat kraftigt under 1900-talet. Få lantbruk finns kvar i de områden där svämängar förekommer och det är inte troligt att detta kommer att förändras inom överskådlig tid. Det är inte heller

sannolikt att de reglerade älvarna i framtiden kommer att tillåtas ha en mer naturlig vattenregim med återkommande översvämningar.



Figur 1. Svenskt utbredningsområde (till vänster) och förekomstareal (till höger).

## Förutsättningar för bevarande

Länk: Gemensam text (förutsättningar för bevarande)

[http://www.naturvardsverket.se/upload/04\\_arbete\\_med\\_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf](http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf)

#8

Många insektsarter och fåglar är beroende av andra miljöer utanför naturtypen för häckning, skydd, födosök eller delar av sin livscykel. Det kan till exempel röra sig om andra gräsmarkstyper, buskmarker trädrika marker eller blomrika kantzoner.

Gynnsamt tillstånd/bevarandestatus förutsätter att de typiska arterna inte minskar påtagligt i området respektive på biogeografisk nivå eftersom typiska arter indikerar att naturtypen upprätthåller viss kvalitet och viktiga ekologiska funktioner.

### *Förvaltning/skötsel*

Enligt definitionen ingår såväl hävdade marker som marker där hävden upphört i sen tid. Objektets hävdhistoria bör i första hand vara vägledande för den fortsatta skötseln. Alluviala ängar med lång hävdkontinuitet och hävdgynnade naturvärden är beroende av fortsatt skötsel - slåtter eller bete samt röjning av igenväxningsvegetation - för att naturtypen ska kunna bibehålla gynnsamt tillstånd/gynnsam bevarandestatus. Skötseln utformas enligt objektets speciella natur- och kulturvärden.

Svämmängar är beroende av årligen återkommande översvämningar i samband med vårfloden. Vattendraget måste därför ha en någorlunda naturlig vattenregim.

I naturtypen får inte förekomma gödsling (förutom från djur som betar i objektet), stödutfodring, kalkning, dikning eller insådd av för naturtypen främmande arter.

### **Hotbild**

- Utebliven röjning av igenväxningsvegetation och minskat eller upphört bete leder på sikt
- Skötsel som avlägsnar småbiotoper, kantzoner och mosaikmiljöer och skapar skarpa gränser mellan olika markslag.
- Spridning av gödsel i naturtypen påverkar floran negativt.
- Tillskottsutfodring av betesdjuren ger indirekt näringstillförsel till marken och missgynnar den konkurrenssvaga floran.
- Användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin är negativ för den dynglevande insektsfaunan.
- Utebliven vårflod.
- Kväveläckage från angränsande marker kan påverka floran negativt.
- Dräneringar som torkar ut naturtypen.
- Markexploatering och annan markanvändningsförändring i objektet eller i angränsande områden, exempelvis skogsplantering, dikning och täktverksamhet.
- Gödslings- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar påverkar floran negativt.

### **Bevarandeåtgärder**

- Gångse åtgärder för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus så att ingen försämringar för naturtypen sker, (dvs att dess intressen respekteras i fysisk planering, tillståndsprövning, generell naturvårdshänsyn, förvaltning av skyddade områden, artskydd och uppföljning samt övervakning).
- Åtgärder som kan minska kväveläckage och erosion från åkermarken är berättigade till EU-stöd. I regioner med miljöstöd för skydds-zoner bör länsstyrelsen uppmana till skydds-zoner på eventuella åkrar i anslutning till fuktängar.

- Landsbygdsprogrammets (2007-2013) miljöersättningar innebär att jordbrukare kan få ersättning för skötsel av slåtterängar och betesmarker. Jordbrukare som uppfyller vissa generella skötselvillkor kan få ersättning för allmänna värden. Länsstyrelsen beslutar om vilka marker som därutöver kan få ersättning för skötsel av särskilda värden och fastställer skötselvillkoren i en åtagandeplan. Stöd för kompletterande åtgärder kan lämnas när natur- och kulturmiljövärdena kräver skötsel som lövtäkt, lieslätter eller efterbete. Dessutom finns ett projektstöd för restaurering av slåtterängar och betesmarker. Ersättning för vissa insatser kan också erhållas från Utvald miljö inom landsbygdsprogrammet.
- Information och rådgivning bedrivs bland annat inom landsbygdsprogrammets åtgärder för kompetensutveckling av lantbrukare inom miljöområdet. Länsstyrelserna ansvarar för den regionala verksamheten som omfattar kostnadsfri enskild rådgivning, kurser och fältvandringar.
- Åtgärder för att uppnå miljö kvalitetsmålen Ett rikt odlingslandskap, Myllrande våtmarker, Ingen övergödning och Ett rikt växt- och djurliv ökar möjligheten att uppnå gynnsam bevarandestatus för naturtypen.
- Genomförande av åtgärdsprogram för älvängslöpare.

## Regelverk

Länk: Gemensam text (regelverk)

[http://www.naturvardsverket.se/upload/04\\_arbete\\_med\\_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf](http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf)

#11

- Naturtypen ingår i art- och habitatdirektivets bilaga 1 och den är inte en prioriterad naturtyp där.
- Regelverk som är särskilt viktiga för naturtypen är jordbrukets och skogsbrukets regelverk, markavvattning, vattenverksamhet, älvar skyddade från utbyggnad och strandskydd.

## Bevarandemål, målindikatorer och uppföljning

Länk: Gemensam text (bevarandemål och uppföljning)

[http://www.naturvardsverket.se/upload/04\\_arbete\\_med\\_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf](http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf)

#19

På Naturvårdsverkets hemsida om uppföljning i skyddade områden, finns en rapport (6379:2010) om uppföljnings i skyddade områden. Den beskriver arbetet med formulering av mål och användande av målindikatorer för att följa upp målen. Rapporten beskriver det generella arbetet, och uppföljningen i detalj beskrivs i manualer för uppföljning av olika naturtyper. Det finns även manualer för uppföljning av olika naturtysgrupper. Där finns information om arbetsmetoder, och exempel på olika målindikatorer.



Det finns bland annat manualer för Betesmarker och slåtterängar, för Stränder och sanddyner, för Våtmarker, för Flygbildstolkning och för olika artgrupper.

## Litteratur och kontaktuppgifter

Länk: Gemensam text (litteratur och kontaktuppgifter)

[http://www.naturvardsverket.se/upload/04\\_arbete\\_med\\_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#o](http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#o)

### **Naturtyps- och ekosystemvis litteratur**

Ekstam, U. & Forshed, N. (1992): Om hävden upphör. Kärlväxter som indikatorarter i ängs- och hagmarker. Naturvårdsverket förlag, Stockholm.

Ekstam, U. & Forshed, N. (1996): Äldre fodermarker. Betydelsen av hävdregimerna i det förgångna, Målstyrning, Mätning och uppföljning. Naturvårdsverket förlag, Stockholm.

Ekstam, U., Aronsson, M. & Forshed, N. (1988): Ängar. Om naturliga slåttermarker i odlingslandskapet. Naturvårdsverket och LTs förlag, Stockholm.

Götmark, F., Gunnarsson, B. & Andrén, C. (1998): Biologisk mångfald i kulturlandskapet - Kunskapsöversikt om effekter av skötsel av biotoper, främst ängs- och hagmarker. Naturvårdsverket. Rapport 4835.

Jordbruksverket (1994-2003): Biologisk mångfald och variation i odlingslandskapet. Faktaserie.

Jordbruksverket (2001): Bete och betesdjur. Jordbruksverket, Jönköping.

Jordbruksverket. (1998): Skötselhandbok för gårdens natur- och kulturvärden. Jordbruksverket, Jönköping.

Persson, J. & Nilsson, N. Ö. (1996): Lien och dess marker. 2:a reviderade upplagan. Stockholm.

Riksantikvarieämbetet. (1994): Skötsel av kulturvärden i odlingslandskapet. Faktabladserie.

Riksantikvarieämbetet. (1996): Odlingslandskapet - en lång markanvändnings historia.

### **Kontaktuppgifter**

Anders Jacobson,  
anders.jacobson@artdata.slu.se  
018-67 24 79

ArtDatabanken  
Bäcklösavägen 10  
Box 7007  
750 07 Uppsala